

Adam Mickiewicz

DZIADY cz. II

Autor:
ADAM MICKIEWICZ

Tytuł:
DZIADY cz. II

Autor opracowania:
WOJCIECH RZEHAŁ

Korekta:
AGNIESZKA NAWROT,
AGNIESZKA WOŹNY
MARIA ZAGNIŃSKA

Projekt okładki:
BROS

Ilustracje:
ALEKSANDRA MICHALSKA-SZWAGIERCZAK

Na okładce wykorzystano zdjęcie Larus S. Adalsteinsson/Shutterstock.com

ISBN 978-83-7517-890-6

Wydanie III rozszerzone

Copyright by Wydawnictwo GREG

2022

Wydawnictwo GREG
31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B
tel. (12) 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.
Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG.

Skład i łamanie:
BROS, Pracownia Słowa

DZIADY • Jest to nazwisko uroczystości obchodzonej dotąd między pospółstwem w wielu powiatach Litwy, Prus i Kurlandii¹, na pamiątkę dziadów, czyli w ogólności zmarłych przodków. Uroczystość ta początkiem swoim zasięga czasów pogańskich i zwała się niegdyś ucztą kozła, na której przewodniczył Kozłarz, Huslar, Guślarz, razem kapłan i poeta (gęślarz).

W terażniejszych czasach, ponieważ światło duchowieństwo i właściciele usiłovali wykorzenić zwyczaj połączony z zabobonnymi praktykami i zbytkiem częstokroć nagannym, pospółstwo więc święci Dziady tajemnie w kaplicach lub pustych domach niedaleko cmentarza. Zastawia się tam pospolicie uczta z rozmaitego jądła, trunków, owoców i wywołują się dusze nieboszczyków. Godna uwagi, iż zwyczaj częstowania zmarłych zdaje się być wspólny wszystkim ludom pogańskim, w dawnej Grecji za czasów homerycznych², w Skandynawii, na Wschodzie i dotąd po wyspach Nowego Świata³. Dziady nasze mają to szczególnie, iż obrzędy pogańskie pomieszane są z wyobrazeniami religii chrześcijańskiej, zwłaszcza iż dzień zaduszny przypada około czasu⁴ tej uroczystości. Pospółstwo rozumie, iż potrawami, napojem i śpiewami przynosi ulgę duszom czyscowym.

Cel tak pobożny święta, miejsca samotne, czas nocny, obrzędy fantastyczne, przemawiały niegdyś silnie do mojej imaginacji⁵; służyłem bajek, powieści i pieśni o nieboszczykach powracających z prośbami lub przestrogi; a we wszystkich zmyśleniach poczwarnych można było dostrzec pewne dążenie moralne i pewne nauki, gminnym sposobem zmysłowie przedstawiane.

Poema niniejsze przedstawi obrazy w podobnym duchu, śpiewy zaś obrzędowe, gusła i inkantacje⁶ są po większej części wiernie, a niekiedy dosłownie z gminnej poezji wzięte.

¹ *Kurlandia* – część obecnej Łotwy.

² *w dawnej Grecji za czasów homerycznych* – czyli w starożytności. Homer, największy poeta starożytnej Grecji, żył prawdopodobnie na przełomie IX/VIII wieku p.n.e. Jest uznawany za autora dwóch wielkich eposów: *Iliady* (ok. 800 r. p.n.e.) oraz *Odysei* (ok. 750 r. p.n.e.).

³ *Nowy Świat* – Ameryka.

⁴ *około czasu tej uroczystości* – Zaduszki (inaczej Dzień Zaduszny) obchodzone są w kościele rzymskim od 993 roku w dniu 2 XI.

⁵ *imaginacja* – wyobrażenia.

⁶ *inkantacje* – zaklęcia (śpiewane lub recytowane) duchów, zgodne z jakimś rytuałem (tu: z obrzędem dziadów).

DZIADY CZĘŚĆ II

Guślarz – Starzec pierwszy z chóru – Chór wieśniaków i wieśniaczek. – Kaplica, wieczór.

*There are more things in Heaven and Earth,
Than are dreamt of in your philosophy¹.*
Shakespeare
*Są dziwy w niebie i na ziemi, o których
ani śniło się waszym filozofom.*

Chór

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

Guślarz

Zamknijcie drzwi od kaplicy
I stańcie dokoła truny²;
Żadnej lampy, żadnej świecy,
W oknach zawieście całuny³.
Niech księżycy jasność blada
Szczelinami tu nie wpada.
Tylko żwawo, tylko śmiało.

Miejsce akcji –
kaplica: wygląd
wewnętrzza

Starzec

[10] Jak kazałeś, tak się stało.

Chór

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

Guślarz

Czyscowe duszeczki!
W jakiejkolwiek świata stronie:
Czyli która w smole płonie,

Nastrój – ciem-
ność, cisza;
powtarzająca
się wypowiedź
Chóru

¹ [motto] „*There are more things in Heaven and Earth, Than are dreamt of in your philosophy*” (Shakespeare) – przekład Mickiewicza jest nieprecyzyjny. Dosłowny powinien brzmieć: *Więcej jest rzeczy w niebie i na ziemi, aniżeli się marzy w waszej filozofii*. Jest to scena rozmowy Hamleta z Horacym (przyjacielem), który informuje go o pojawiającym się duchu ojca, starego Hamleta (akt I, sc. 5).

² *truna* – trumna (forma staropolska).

³ *całun* – czarna tkanina, którą nakrywano zwłoki lub trumny ze zmarłymi.

Czyli marznie na dnie rzeczki,
 Czyli dla dotkliwszej kary
 W surowym wsczепioną drewnie,
 Gdy ją w piecu gryzą żary,
 [20] I piszczy, i płacze rzewnie;
 Każda spieszcie do gromady!
 Gromada niech się tu zbierze!
 Oto obchodzimy Dziady!
 Zstępujcie w święty przybytek;
 Jest jałmużna, są pacierze,
 I jedzenie, i napitek.

Chór

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
 Co to będzie, co to będzie?

Guślarz

Podajcie mi garść kądzieli,
 [30] Zapalam ją; wy z pośpiechem,
 Skoro płomyk w górę strzeli,
 Pędźcie go lekkim oddechem.
 O tak, o tak, dalej, dalej,
 Niech się na powietrzu spali.

Chór

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
 Co to będzie, co to będzie?

Guślarz

Naprzód wy z lekkimi duchy,
 Coście wśród tego padołu
 Ciemnoty i zawieruchy,
 [40] Nędzy, płaczu i mozołu
 Zabłysnęli i spłonęli,
 Jako ta garstka kądzieli.
 Kto z was wietrznym błądzi szlakiem,
 W niebieskie nie wleciał bramy,
 Tego lekkim, jasnym znakiem
 Przyzywamy, zaklinamy.

Chór

Mówcie, komu czego braknie,
 Kto z was pragnie, kto z was łaknie.

Guślarz

Patrzcie, ach, patrzcie do góry,
 [50] Cóż tam pod sklepieniem świeci?

Przebieg akcji –
 rytualne wezwa-
 nie duchów: po-
 czątek obrzędu

Przebieg akcji –
 rytualna czyn-
 ność: „klątwa
 kądzieli”

Przebieg akcji –
 rytualne wezwa-
 nie „duchów
 lekkich”, ich
 charakterystyka

Wyprowadźcie za kaplicę.
Czegoż oglądasz się? czego?
Co w nim widzisz powabnego?

Chór

Czegoż oglądasz się? czego?
Co w nim widzisz powabnego?

Guślarz

[620] Przebóg, widmo kroku rusza!
Gdzie my z nią, on za nią wszędzie...
Co to będzie, co to będzie?

Chór

Gdzie my z nią, on za nią wszędzie.
Co to będzie, co to będzie?

Widmo –
zachowanie

KRÓTKIE OPRAWOWANIE

Pewniak na teście ← to będzie na teście

KRÓTKO O UTWORZE

Dziady cz. II stanowią zapis obrzędu tzw. **dziadów**. Oparte są na romantycznym przekonaniu, że możliwe jest przenikanie świata umarłych do świata żywych; oba te światy, wchodząc we wzajemne relacje, mają na siebie wpływ (żywi czerpią nauki moralne, martwi otrzymują pomoc w drodze do uwolnienia – zbawienia). Obrzęd odbywa się w noc zaduszną w cmentarnej kaplicy, uczestniczą w nim **wieśniacy pod przewodnictwem najmądrzejszego ze społeczności – Guślarza**. Uroczystość polega na **przywoływaniu duchów zmarłych osób** i udzielaniu im pomocy w dostaniu się do nieba (duchy mówią, jakiej pomocy oczekują). Wezwane **duchy opowiadają o sobie i udzielają pouczeń moralnych**, wyjaśniając, jaka była ich wina i dlaczego potrzebują pomocy. Tym razem jednak obrzęd nie przebiega tak jak zwykle – gdy już ma się zakończyć, pojawia się niewzywane przez nikogo Widmo, które nie słucha Guślarza, lecz wpatruje się w obecną w kaplicy Pasterkę w żalobie. Dopiero gdy dziewczyna wychodzi na zewnątrz, Widmo podąża za nią.

Dziady cz. II Mickiewicza przekazują prawdy zaczerpnięte z ludowych wierzeń, wedle których **na świecie współistnieje dobro i zło**. Człowiek dokonując wyboru decyduje o swoim losie, ponieważ **zło zawsze zostanie ukarane**. Zgrzeszyć można w wieloraki sposób, stąd winy przybywających duchów są różne: może to być brak smutku i cierpienia w życiu, brak zainteresowania sprawami doczesnymi, ale też winy najpoważniejsze, czyli okrucieństwo wobec innych, często kończące się ich śmiercią. **Nie wszystkie winy można odkupić**, dlatego żywi są w stanie pomóc tylko niektórym duchom, inne pozostaną potępione na zawsze. Aby zasłużyć na zbawienie po śmierci, trzeba przestrzegać reguł współżycia z innymi, być człowiekiem dobrym, sprawiedliwym, litościwym, ale także przeżyć życie w pełni, zaznać zarówno szczęścia, jak bólu i cierpienia.

Pewniak na teście

UPIÓR JAKO WSTĘP DO DZIADÓW

Balladowy wiersz *Upiór* to historia nieszczęśliwej miłości i samobójczej śmierci młodego człowieka. Właśnie te motywy pojawiają się zarówno w II, jak i – a nawet przede wszystkim – w IV części *Dziadów*. **Można więc uznać *Upióra* za rodzaj wstępu do całości *Dziadów* wileńsko-kowieńskich.** Tytuł jest nawiązaniem do ludowej demonologii. Otóż, według wierzeń ludowych dawnej Słowiańszczyzny, człowiek, który popełnił samobójstwo, nie może dostać się do nieba, ponieważ dopuścił się śmiertelnego grzechu. Jego odejście ze świata żywych nie jest jednak całkowite: karą za grzech jest z reguły konieczność wracania na ziemię, bycia wśród ludzi i ponowne przeżywanie tragedii, jaka doprowadziła go do samobójstwa. Po raz kolejny wraca ludowe przekonanie o współlśnieniu i wzajemnym przenikaniu się dwóch światów – żywych i umarłych. Kara, która spotyka grzesznika już po jego śmierci, sprawia, że gdy wraca na ziemię, cierpi męki (dusza pokutnika posiada psychiczne i fizyczne atrybuty ludzkie).

Utwór rozpoczyna się informacją, że będzie dotyczył człowieka, który jest *na świecie jeszcze, lecz już nie dla świata*. Takie określenie doskonale pasuje do **ludowych przekonań o upiorach jako zmarłych, którzy blakają się między żywymi, lecz nie należą już do ich świata**. Z kolejnych strof można odczytać fragmentaryczne wiadomości o historii życia młodego człowieka, który po tajemniczej (najprawdopodobniej samobójczej) śmierci stał się upiorem, tak zwanym „duchem-powrotnikiem”. Teraz co roku, w Dzień Zaduszny, powraca jego trup. Skargi i lamenty widma podsłuchał na cmentarzu *jeden zakrystyjan stary*. Upiór wychodzi z mogiły i idzie między ludzi odpokutować za grzech samobójstwa. Pokuta polega na odnalezieniu przez ducha kobiety, którą kochał, a następnie na ponownym przeżyciu wszystkich cierpień, które przed laty doprowadziły go do odebrania sobie życia: *Com ucierpiał, to cierpieć co roku, / I jakem skończył, zakończyć skarży się upiór*. Swą pokutną wędrówkę upiór kończy w czwartą po Zaduszkach niedzielę, kiedy to po raz kolejny popełnia samobójstwo i wraca do grobu, ze skrawioną piersią i bez sił, by zasnąć na rok.

BOHATEROWIE UTWORU

Świat żywych	Świat umarłych
<p>Guślarz – przewodnik chóru, prowadzący obrzęd dziadów, przywołujący dusze zmarłych przebywające w czyszczu;</p> <p>Chór wieśniaków i wieśniaczek (wyeksponowany w wypowiedziach Starzec pierwszy z Chóru), młodzieńcy – postaci drugoplanowe, ludzie uczestniczący w obrzędzie Dziadów;</p> <p>Pasterka w żałobie – dziewczyna w żałobie, za którą podąża Widmo młodzieńca.</p>	<p>Aniołki – duchy zmarłych dzieci – Józia i Rózi;</p> <p>Widmo Złego Pana;</p> <p>Chór Ptaków Nocnych – duchy chłopów zmarłych z winy Złego Pana;</p> <p>Dziewczyna – duch Zosi;</p> <p>Tajemnicze Widmo młodzieńca przybyłe po rytualnym zakończeniu obrzędu.</p>

SPIS TREŚCI

Pewniak
na teście ← to będzie na teście

Dziady

<i>Upiór</i>	5
<i>Dziady</i> część II	10

Krótkie opracowanie

Krótko o utworze	29
Krótkie streszczenie	30
Motywy	30

Pełne opracowanie

Biografia Adama Mickiewicza	32
Geneza	34
Wyjaśnienie tytułu utworu	34
Wyjaśnienie motto	35
Czas i miejsce akcji	35
<i>Upiór</i> jako wstęp do <i>Dziadów</i>	36
Bohaterowie utworu	36
Plan wydarzeń	37
Streszczenie szczegółowe	37
Charakterystyka bohaterów	40
Problematyka utworu	41
<i>Dziady</i> – nawiązania do religii chrześcijańskiej i pogańskich wierzeń. . .	41
Ludowa moralność	42
Gatunek utworu	43
Wymowa ideowo-artystyczna	43
<i>Dziady</i> jako dramat romantyczny	44
Budowa i kompozycja	46
Indeks komentarzy do tekstu	47

ISBN 978-83-7517-890-6

9 788375 178906 >

Wydawnictwo GREG® 31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B,
księgarnia internetowa: www.greg.pl